

Передбачається, що загальна понятійна характеристика *локальної нормотворчості*, визначена параметрами *загального – особливого – одиничного*, повинна слугувати методологічною основою для подальших досліджень природи *локально-правового* та *підлокально-правового* (нормативного) регулювання.

Література:

1. Скакун О.Ф. Теория государства и права. – Харьков: Консум. – 2000. – С. 529–541.
2. Див.: Тичкова О. Засади локального регулювання корпоративних відносин // Право України. – 2007. – № 11. – С. 58.
3. Див.: Пытикова Т.А., Мошно С.В. Правовая природа и признаки локальных правовых актов // Юрист. – № 5. – 2006. – С. 7.
4. Див.: Тичкова О. Засади локального регулювання корпоративних відносин // Право України. – 2007. – № 11. – С. 59.
5. Див.: Пытикова Т.А., Мошно С.В. Правовая природа и признаки локальных правовых актов // Юрист. – № 5. – 2006. – С. 7–9.
6. Див.: Хныкин Г.В. Правовая природа локальных нормативных актов, не предусмотренных трудовым законодательством // Вестн. Моск. Ун-та. Сер. 11. Право. – 2005. – С. 85.
7. Див.: Пытикова Т.А., Мошно С.В. Правовая природа и признаки локальных правовых актов // Юрист. – № 5. – 2006. – С. 7.
8. Див.: Хныкин Г.В. Правовая природа локальных нормативных актов, не предусмотренных трудовым законодательством // Вестн. Моск. Ун-та. Сер. 11. Право. – 2005. – С. 80.
9. Див.: Шиткина И.С. Локальное (внутреннее) нормотворчество в акционерном обществе. // Предпринимательское право. – № 3. – 2005. – С. 12.
10. Так само. – С. 11–16.
11. Див.: Тичкова О. Засади локального регулювання корпоративних відносин // Право України. – 2007. – № 11. – С. 58–61.
12. Див.: Тичкова О. Засади локального регулювання корпоративних відносин // Право України. – 2007. – № 11. – С. 58–61.
13. Так само.

Штирлов О.В., ЗНУ

БЕЗПОРАДНИЙ СТАН ОСОБИ ПОТЕРПІЛОГО У СИСТЕМІ СУМІЖНИХ КАТЕГОРІЙ

В статье рассматривается вопрос беспомощного состояния лица потерпевшего, его понимание и законодательное закрепление в законодательстве зарубежных стран. Автор предлагает устранить недостатки отечественного уголовного права и обращает внимание на недостатки уголовного права зарубежных стран по регулированию указанного вопроса.

In the article the question of the helpless state of face of victim, his understanding and legislative fixing, is examined in the legislation of foreign countries. An author suggests to remove the lacks of domestic criminal law and pays attention to failings of criminal law of foreign countries on adjusting of the indicated question.

Безпорадний стан особи потерпілого, як кримінально-правове поняття використовується протягом тривалого часу та має неоднозначний, іноді суперечливий зміст при розмежуванні його з суміжними категорі-

ями. Визначення поняття «безпорадний стан особи потерпілого», його кримінально-правової природи неможливо або суттєво ускладнене без виявлення місця і ролі цього поняття в системі суміжних, а тому в певній мірі рівнозначних по своїм функціям категорій.

Метою статті є виявлення взаємозв'язку і відмінностей поняття «безпорадний стан особи потерпілого» з іншими суміжними поняттями, категоріями за кримінальним законодавством України та зарубіжних країн.

Деяким аспектам цього питання присвячені роботи: С.В. Анощенко, О.В. Барсукової, С.І. Дементьєва, Л.Л. Круглікова, Т.В. Кондрашової, Т.М. Лідовець, О.М. Лемешко, С.А. Миронюк, А.В. Мусієнко, Т.М. Новоселецької, І.А. Фаргієва, М.І. Хавронюка, М.Д. Шаргородського, С.П. Щерби, Н.Н. Ярмиш та ін.

Кримінальне законодавство зарубіжних держав категорію «безпорадний стан» визначає, як кримінально-правовий стан потерпілого в момент злочинного посягання, використовуючи в різному (як у кількісному, так і змістовному) поєднанні з іншими поняттями і категоріями. В цьому зв'язку важливо помітити, що зарубіжний законодавець використовує широкий за числом визначень спектр понять, в тій або іншій мірі прирівняних за своєю кримінально-правовою значимістю до безпорадного стану. Кодекси зарубіжних держав, багаточисельні коментарі до вітчизняного Кримінального кодексу і доктрина кримінального права, як альтернативу безпорадного стану за кримінально-правовою значимістю називають, перш за все, малолітній вік потерпілого («малолітство», «малолітній» і т. ін.). Само по собі малолітство не є синонімом безпорадного стану в повному сенсі цього слова, так як життєві параметри малолітства (в межах від народження і до досягнення чотирнадцяти років) володіють багатою фактичною і кримінально правовою полісемією. Однозначно те, що дитина з моменту свого народження до певного віку (на наш погляд, до 3-х років) залишається в стані комплексного безпорадного стану, так як в силу свого фізичного розвитку, психічних характеристик і розумового потенціалу не може адекватно оцінювати вчинюване злочинне посягання і тому, звичайно, не може прийняти міри (фізично протистояти злочинцю) до самозбереження. Іншими словами, злочин проти малолітнього у віці до 3-х років повинен, на нашу думку, безперечно визнаватися злочином, проти особи, що знаходиться в психофізіологічному безпорадному стані. Однак якщо розвиток малолітнього йде нормальним шляхом, розумові і психічні особливості різко збільшуються в наступні роки його життя, і він вже може правильно оцінювати загрожуючу йому небезпеку. Разом з тим, фізично він значно уступає злочинцю, на його жаль, не має можливості чинити йому гідний опір і, тим самим захистити себе. Малолітніми, з точки зору психофізіології, прийнято вважати тих, хто в силу незначного біологічного віку позбавлений сил і розумових здібностей (або того та іншого одночасно), не може самостійно прийняти міри до усунення загрожуючої його життю або здоров'ю небезпеки з боку зовнішніх сил. В такому випадку до розряду психофізіологічної безпорадності слід, на наш погляд, відносити і так званий «віковий» безпорадний стан, який охоплює малолітство і похилий вік.

Малолітніми за кримінальним правом визнаються особи, що не досягли 14-річного віку. Не торкаючись змістовного боку віку потерпілого,

закон вказує лише на верхню межу, що вінчає собою малолітній стан. Однак період життя людини від народження до чотирнадцяти років наповнений етапами з різними і, до того ж, строго індивідуальними станами його фізичного, психічного і розумового розвитку навіть у однієї людини асинхронно. Вочевидь, навіть при сприяючих генетичних умовах малолітній набагато раніше починає розуміти оточуюче середовище, ніж у нього з'являється фізична можливість до перетворення цього середовища, до протистояння йому.

Оскільки чіткого критерію визначення безпорадного стану немає, суди, вирішуючи питання про те, чи знаходилась особа в безпорадному стані у зв'язку з малолітнім віком на момент здійснення злочину, підходять індивідуально у кожному конкретному випадку. Для визначення чи здатний був малолітній і міг він при злочинному посяганні на нього чинити опір винному або прийняти міри до самозбереження, необхідно проведення експертизи, на підставі якої суд повинен вирішити питання, чи був під час вчинення злочину потерпілий у безпорадному стані. Також, багато залежить від виховання і розвитку самого потерпілого, його розумових і інтелектуальних здібностей. Нерідкі, наприклад, ситуації, коли неповнолітній, по досягненні ним 14-ти років, внаслідок відставання в розумовому розвитку, не пов'язаному з психічним розладом, під час здійснення проти нього злочину не може усвідомлювати його суспільну небезпеку, або чинити опір. В таких випадках питання про визнання його безпорадного стану під час здійснення злочину підлягає до вирішення за допомогою комплексної експертизи, яка і повинна визначити його розумову недорозвиненість. Однак, оскільки потерпілий, іноді буває вже мертвим, такий експертний висновок, вочевидь повинен ґрунтуватися на документальних свідченнях близьких родичів, вихователів, педагогів, лікарів і т. ін.

Приведені роздуми для нас важливі в тому плані, що вони дозволяють сформулювати тезис, згідно якого малолітство («віковий безпорадний стан») неможна віднести тільки до фізичного або тільки до психічного безпорадного стану. До певного віку будь-яка дитина одночасно перебуває у фізичному і психічному безпорадному стані. Доречі, Укладення про покарання кримінальні і виправні, кажучи про безпорадний стан особи потерпілого, розрізняло: дітей 3-річного віку (ст. 1513 Укладення); дітей від 3 до 7 років (ст. 1514 Укладення); малолітніх старше 7 років, але достиглих ще того віку, в якому вони можуть своїми силами шукати собі харчування (ст. 1516 Укладення) [1, 854–856].

Показовим у цьому плані є ст. 108 КК Аргентини, згідно якої винний карається штрафом у розмірі від 750 до 12500 песо, якщо він мав можливість без небезпеки для себе, та не надав допомоги, зокрема, «... неповнолітньому, що знаходився у безпорадному стані, який не досяг 10 років...» [2, 97].

Діючий Кримінальний кодекс України обґрунтовано передбачив підвищену відповідальність за посягання на життя, здоров'я, статеву свободу та статеву недоторканість потерпілих, що через малолітство знаходяться у безпорадному стані. В цьому зв'язку примітно, що за КК Франції мова йде про вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини при відсутності спеціального (привільованого) виду злочину, здійсненого у

відношенні «особливо уразливої через вік особи» або у відношенні неповнолітнього до 15 років, за який Кодексом передбачено максимальне покарання – довічне ув'язнення. З приводу приведеного положення слід погодитися з думкою ряду авторів про те, що відмова від визнання КК Франції дітовбивства привільованим видом злочину і введення нових обтяжуючих обставин, що характеризують потерпілих, привели до фактичного посилення відповідальності за цей злочин порівняно з минулим Кримінальним кодексом [3, 42].

Л. Л. Кругліков [4, 107], А.Н. Красіков [5, 30], Т. В. Кондрашова [6, 69] і інші, роблять необхідне застереження, що вбивство матір'ю новонародженої дитини, яка, звичайно, знаходиться у безпорадному стані, не створює підстав для кваліфікації дій винного.

Складним в теорії кримінального права є питання про кваліфікацію співвиконавства при вбивстві матір'ю своєї новонародженої дитини. В ситуації коли вбивство новонародженої дитини здійснюється шляхом спільних дій матері і іншої особи (батька дитини, співмешканця, свекрухи, бабусі дитини, сестри і т. ін.), дії матері, за справедливим зауваженням С. Г. Дзиконської слід кваліфікувати як вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, а не дії «не спеціального» виконавця як вбивство малолітньої дитини [7, 94].

Переважає більшість Кримінальних кодексів зарубіжних країн (КК України в цьому випадку не є виключенням) до осіб, що знаходяться у безпорадному стані відносить, перш за все, малолітніх, злочини проти яких мають високий ступень не тільки суспільної небезпеки, але і аморальності та цинізму. В цьому зв'язку було б, на наш погляд, обґрунтованим введення в якості кваліфікуючої (особливо кваліфікуючої) ознаки здійснення діянь у відношенні до малолітніх, зокрема, в тих складах злочину, в яких в якості потерпілих закон називає неповнолітніх. В цьому зв'язку диспозиції ряду статей КК України можна доповнити в наступній редакції: а) «Діяння передбачені частинами першою або другою цієї статті, здійснені з застосуванням насилля або погрозою його застосування або у відношенні малолітнього...» (ч. 3 ст. 150 КК України); б) «Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, здійснені з застосуванням насилля або погрозою його застосування, а рівно у відношенні малолітнього...» (ч. 3 ст. 147 КК України).

В якості іншого різновиду поняття безпорадного стану багато джерел, в тому числі і законодавчі, називають похилий вік («літні люди», «похилий вік», «похила немічність» і т. ін.) потерпілого («вікова безпорадність»). Так, за даними Т.Н.Судакової, у 25,6 % випадків вбивця для досягнення своєї мети користується безпорадним станом особи потерпілого, обумовленого похилим віком [8, 14].

У осіб похилого віку спостерігається інший, ніж у малолітніх механізм формування стану безпорадності. Якщо для малолітніх з збільшенням віку спостерігається тенденція згасання елементів безпорадного стану, то для похилого віку має місце зворотна картина – згасання захисного механізму і зведення його до стану немічності, тобто безпорадного стану. Похила немічність виникає в процесі незворотного старіння організму людини, в результаті якого порушується опірно-рухова система похилих людей. Через це вони не в стані чинити опір при посяганні на

їх життя або прийняти інші міри до самозбереження в момент злочинного посягання. В цьому зв'язку неможна не погодитися з думкою П. В. Розумова, згідно якому «... проблема віктимності осіб похилого віку не скільки не менше, а, може бути, навіть більше актуальна, ніж проблема віктимності неповнолітніх» [9, 14]. Звичайно, неможна точно визначити з якого віку похилу людину можна вважати безпорадною. Процес старіння по-різному проходить у кожному окремому організмі. Одні похилі люди ще в 70–80 років зберігають фізичну і розумову активність, інші ж – вже у 60 років стають немічними людьми. У кожному окремому випадку питання безпорадності особи потерпілого похилого віку вирішується тільки шляхом проведення експертизи стану такої особи. В плані викладеного безспірним, на наш погляд, є тезис про те, що особи похилого віку, які знаходяться у стані похилої немічності, повинні визнаватися безпорадними з усіма впливаючими з цього кримінально-правовими наслідками.

Традиційно похилими визнаються особи, що досягли пенсійного віку, якщо в силу старості вони не можуть чинити опір злочинцю. Однак жорстка прив'язка безпорадного стану до пенсійного віку, або отождолення пенсійного віку з безпорадним станом навряд чи виправдана. Немала кількість пенсіонерів мають відмінне фізичне здоров'я.

О.Б. Барсукова виділяє наступну класифікацію пізнього періоду життя людини: 1) похилий вік (чоловіки від 60 до 74 років; жінки від 55 до 74 років); 2) передстаречий вік (від 75 до 90 років); 3) старечий вік або довголіття (більше 90 років) [10, 27]. Початковий період цієї класифікації відповідає періоду виходу на пенсію. В цьому зв'язку правильно говорити не про старечий (похилий) вік, а про стан старечої немічності, так як безпорадний стан в цьому випадку обумовлений не тільки, а може бути і не тільки віком, скільки станом здоров'я, що приводить його володаря в фізично, а нерідко і психічно безпорадний стан.

Термінологічна конструкція цієї ознаки має свої варіанти. Наприклад, КК Республіки Казахстан [11, 145], Республіки Таджикистан [12, 142], і інші використовують термін «старість». Цей термін, навряд чи можна визнати вдалим для позначення безпорадного стану, тому що він зорієнтований, зокрема, на його фізіологію, свідомість і волю, перш за все виступаючих основною причиною безпорадного стану. По цим же міркуванням не більш вдалим, на наш погляд, є і поняття «похила особа» (п. 1.7. ст. 61 КК Азербайджанської Республіки) [13, 88]. В цьому зв'язку найбільш прийнятним є поняття «старча немічність» (п. 6 ч. 1 ст. 48 КК Латвійської Республіки) [14, 85] і «старезність» (Укладення 1903 року, Кримінальні кодекси УРСР 1922 і 1927 року). Перевага цих понять обґрунтована тим, що і те, і інше визначає ступінь психофізіологічної можливості (неможливості) людини прийняти міри до самозбереження, зокрема, у випадку посягання на нього з боку злочинця. Однак, з точки зору термінологічної естетики і етимологічного смислу до усунення загрозливої йому небезпеки з боку зовнішніх сил, внаслідок фізіологічної слабкості, що обумовлена старезністю організму і похилим віком, з досягненням якого людина втрачає опірно-рухомі функції, обумовлені, наприклад, паралічем, остеохондрозом, артрозом у гострій формі і т. ін. Такий безпорадний стан слід називати фізіологічно-віковою або психоло-

гічно – віковою безпорадністю, що охоплюється більш містким поняттям «психофізіологічна безпорадність».

В ряді випадків поряд з безпорадним станом або з метою визначення його видової належності вказується «хвороба» (хворобливий стан) потерпілого (наприклад, ст. 138 КК Болгарії) [15,108]. Доречі, це поняття найбільш часто згадується в нормативних джерелах кримінально-правового характеру. Зокрема, за Артикулом 164 Петра I самовбивство визнавалось різновидом вбивства і тягло застосування ганебної процедури, якщо воно здійснювалось в стані несвідомості або хвороби. Про хворобу, як проєкцію безпорадного стану говорилося і в Укладенні 1903 року. КК УРСР 1922 року мову вів про хворобливий стан, який ставив хворого в безпорадне положення. Вказана категорія міститься також у КК Франції, Голландії, Республіки Білорусь і ін.

Змістовна невизначеність цього поняття дає підставу судити про те що в такому випадку можна вести мову, як про фізичну, так і про психічну безпорадність. Іншими словами, вона може визначатися як фізіологічна (фізична) безпорадність.

В окремих Кримінальних кодексах зарубіжних країн, в якості різновиду безпорадного стану вказують на «психічну хворобу» (наприклад, Пенітенціарний кодекс Естонії) [16,62]. Цікаво, що той же Кримінальний кодекс поряд з психічною хворобою вказує недоумство, як варіант безпорадного стану.

Такий підхід виправданий, тому що, психічна хвороба [16, 62], і недоумство відображають недостатність розумових здібностей, розуміння розумової діяльності, як наслідок хронічної психічної хвороби [17, 248]. В цьому зв'язку переважно використовувати словосполучення «психічний розлад» або маючий місто варіант «психічна хвороба» (КК Польщі). Це тим більш вірно, тому що в даному випадку мова повинна йти про психічно безпорадний стан, який нерідко зводить до нуля все фізичне благополуччя потерпілого.

Кримінальні кодекси Азербайджанської Республіки [13, 88], Республіки Казахстан [11, 79], Республіки Таджикистан [12, 77], Пенітенціарний кодекс Естонії і Модельний кодекс СНД, зокрема, в систему термінів і понять, в тому або іншому ступені визначаючих безпорадний стан особи потерпілого, включили поняття залежності (службової або іншої) потерпілого від особи, що на нього посягає. При певних обставинах службова або інша залежність може створювати для потерпілого стан безпорадності. Таке можливо, коли винний, використовуючи залежність від нього тієї або іншої людини, ставить його примусово, а значить насильно в таке положення, коли залежний втрачає здатність самостійно прийняти міри до усунення загрожуючої йому небезпеки, перш за все, з боку того, від кого він залежить. Вказаний вид безпорадності відрізняється тим, що він завжди породжується умисними діями винного, який в подальшому і використовує її при вчиненні злочину. Звичайно, пріоритетною залежністю є різновид вертикальної залежності, так звана «негативна» залежність, яка характеризується тим, що домінуюча особа обмежує волю залежного [18,10], в силу чого, ця особа наділена великими правами у відношенні другого. Це можуть бути відношення матеріальної або службової залежності.

До осіб, що знаходяться в залежності від винного слід віднести потерпілих, воля яких пригнічена залежністю від винного (звідси її ще називають реактивною безпорадністю), що свідчить про крайню жорстокість злочинця, його підвищеної небезпеки. Разом з тим, неможна заперечувати і так звану «горизонтальну» залежність потерпілого від злочинця, яка може бути основана на психолого-поведінковому домінуванні однієї людини або декількох людей над іншим або іншими, що нерідко виступає однією з причин, зокрема, феномену «дідівщини», так поширеної серед військовослужбовців. Це можуть бути і відношення функціональної залежності.

Особа вважається матеріально залежною, коли вона була вимушена знаходитися на матеріальному забезпеченні іншої людини, або отримувати від неї матеріальну допомогу, яка є основним або додатковим джерелом існування, наприклад, залежність неповнолітніх дітей від батьків, що знаходяться у них на утриманні. Службовою визнається залежність підлеглого від свого безпосереднього або вищестоящого начальника (командира). Функціональна залежність означає вимушені взаємовідносини двох і більше осіб, що об'єднані виконанням єдиних професіональних функцій.

Кримінальні кодекси Азербайджанської Республіки [13, 88] і Франції [19, 198] як різновид безпорадного стану називають стан вагітної жінки на яку здійснюється злочинне посягання. Стан вагітності, особливо в більш пізні його строки, як би сковує фізичні можливості, а нерідко зводить їх до нуля, і в силу чого жінка не може самостійно прийняти міри до усунення небезпеки з боку злочинця, чим він при певних умовах може скористатися. Звичайно, що стан вагітності, відноситься до фізіологічного безпорадного стану.

Слід зазначити, що наш дослідницький інтерес включає не тільки «різновиди» понять, що підводяться під підґрунтя безпорадного стану, але й поєднання цих понять, послідовність їх розташування і кількість.

Зокрема, Укладення 1903 року вело мову про «малолітство, старечність, хворобу, несвідомого або іншого безпорадного стану». Кримінальний кодекс УРСР 1922 року вказував на «малолітство, старечність або інший безпорадний стан» [20, 226]. Кримінальний кодекс УРСР 1927 року використовував формулювання «особливо-безпорадний за віком або іншими умовами стан» [21, 51]. Кримінальний кодекс Голландії, маючи на увазі безпорадний стан особи потерпілого веде мову про «несвідомість, фізичну нездатність чинити опір, розумову недорозвиненість, психічну хворобу» [22, 335]. Кримінальний кодекс Данії називає «малолітство, психічну хворобу, недоумство або стан сп'яніння» [23, 189]. В ст. 198 Республіки Польща говориться про «розумову недорозвиненість і психічну хворобу» [24, 150]. Кримінальний кодекс Франції поєднує «вік з хворобою, увіччям, фізичним або психічним недоліком або станом вагітності» [19, 198]. Кримінальний кодекс Швеції називає «безпорадність та іншу подібну неієздатність» [25, 37]. Модельний кодекс Співдружності незалежних держав (СНД) розкриває безпорадний стан вказівкою на «стан вагітності, малолітство, беззахисність, залежність» [26, 146]. Кримінальний кодекс Киргизької Республіки безпорадний стан трактує з застосуванням категорій «малолітній» і «похилий вік» [27, 80]. Кримінальному кодексу республіки Білорусь, припустимим є словосполучен-

ня «малолітства» і «похилого віку» [28, 137]. «Малолітство, старість, хвороба і інший безпорадний стан» як варіант безпорадного стану закріплений в КК Республіки Казахстан [11, 137]. «Малолітній вік особи, або безпорадний стан» – формула безпорадного стану за КК Республіки Таджикистан [12, 77]. Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччини крім «малолітства» і «психічної хвороби» вводить дуже невідзначену, на наш погляд, категорію «депресивний стан» [29, 377–378].

Логіка приведених і інших подібних формул важко піддається розшифровці. Виходить, що є дещо, наприклад, малолітство, старість, хвороба або, скажімо, малолітній, особа похилого віку, які є чим (ким) заведено, але не безпорадним станом (безпорадністю), тому що, вказаним категоріям протистоїть поняття «безпорадність», оскільки законодавці приведених в якості приклада держав використовують розділовий сполучник «або».

На основі аналізу варіантів поєднання категорії «безпорадний стан особи потерпілого» з суміжними поняттями, можна зробити наступні висновки, що в одному випадку їх розглядають як однопорядкові (причому, у невичерпному переліку), в іншому – як розкриваючі сутність самого безпорадного стану, у третьому – як причини, що при певних умовах породжують безпорадний стан. Таке багатоманіття підходів пояснюється, в певному ступені тим, що безпорадний стан особи потерпілого за своєю суттю, формам вираження, причинам, що його породжують, силі паралізуючого впливу є складним явищем фізичного, психічного і психофізіологічного характеру, змістовно багатоманітним і багатозначним. Проте, яку б форму це поняття не набувало, йому присутня однакова соціальна функція і кримінально-правова оцінка. Що стосується соціальної функції, то її суть зводиться до створення своєрідних фізичних або психічних, а нерідко психофізіологічних перешкод для особи потерпілого, що виключають можливість самостійно прийняти міри до усунення загрожуючої йому небезпеки з боку злочинця.

Єдина кримінально-правова оцінка знаходить своє вираження в тому, що використання винним при вчиненні злочину безпорадного стану особи потерпілого розглядається кримінальним законодавством практично всіх країн світу в якості обставини, що суттєво підвищує ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочинцем.

З усього широкого переліку термінів і словосполучень, у своїй основі зорієнтованих на визначення специфіки безпорадного стану особи потерпілого, маючого кримінально-правову перспективу правильної кваліфікації складу злочину, на наш погляд, заслуговує уваги: а) «малолітство», б) «стареча немічність», в) «хвороба, що позбавляє можливості здійснювати рухи», г) «психічний розлад», ґ) «розумова недорозвиненість», д) «пізня стадія вагітності», є) «сильний ступінь алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння, що позбавляє потерпілого здатності проявляти свою волю», ж) «несвідомий стан» (його різновиди: непритомність, шок, стрес, сон, гіпноз), з) «інший стан, що виключає можливість прийняти міри до самозбереження» (наприклад, при викраденні людини або захопленні заручників).

З приводу названих факторів, безпосередньо пов'язаних з безпорадним станом, доцільно, на наш погляд, висловити наступні судження.

Перш за все, важливо помітити, що приведені термінологічні визначення безпорадного стану не тотожні поняттю «безпорадний стан», так як переважна їх кількість характеризує причину, що породжує безпорадний стан (наприклад, малолітство, стареча немічність, хвороба і т.п.); інші виражають форму проявлення безпорадного стану (наприклад, непритомність, сон, гіпнотичне безвілля і т.ін.), треті виконують роль змісту безпорадного стану (зокрема, несвідомий стан). Однак, будь-який з вказаних факторів в кожному конкретному випадку наповнюється своїм специфічним змістом, володіє типовими якостями, що лежать в основі поділу безпорадного стану на види. До того ж відкритість переліку підстав класифікації безпорадного стану особи потерпілого достатньо обґрунтована, тому що всі можливі варіанти безпорадного стану важко передбачити, однак, вони дають можливість в кожному конкретному випадку правильно визначати не тільки вид, але і зміст безпорадного стану.

Література:

1. Волков В. В. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных [Текст] / В.В. Волков. – СПб., 1914. – 1464 с.
2. Уголовный кодекс Аргентины [Текст] / Вступительная статья Ю.В. Голика. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 238 с.
3. Особенная часть уголовного права зарубежных государств. Глава // Курс уголовного права. В 5-ти т. Том 5. Особенная часть [Текст] / под ред. Г.Н. Борзенкова, В.С. Комиссарова. – М.: Зерцало., 2002. – 502 с.
4. Нуркаева Т. Н. Личные (гражданские) права и свободы человека и их обеспечение уголовно-правовыми средствами (вопросы теории и практики) [Текст] / Т. Н. Нуркаева. – Уфа, 2001. – 216 с.
5. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть [Текст] / под. ред. А.И.Марцева. – Омск., 2000. – 687 с.
6. Кондрашова Т. В. Проблемы уголовной ответственности за преступления против жизни, здоровья, половой свободы и половой неприкосновенности [Текст] / Т. В. Кондрашова. – Екатеринбург, 2000. – 347 с.
7. Дзиконская С. Г. Спорные вопросы соучастия в убийстве матерью новорожденного ребенка [Текст] / С. Г. Дзиконская // Уголовно-правовые проблемы борьбы с соучастием в преступлении. Материалы научно-практической конференции. – Краснодар, 2003. – С. 91–96.
8. Судакова Т. Н. Убийцы и их жертвы (криминологическое, виктимологическое и уголовно-правовое исследование) / [Текст]: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Судакова Татьяна Николаевна. – Владивосток., 2002. – 19 с.
9. Разумов П.В. Преступность лиц пожилого и престарелого возраста (к постановке уголовно-правовых и криминологических проблем) / П.В. Разумов. – Ставрополь, 2003. – 72 с.
10. Барсукова О.В. Старческая преступность и преступления против пожилого возраста (криминологические и уголовно-правовые проблемы) / [Текст]: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Барсукова Олеся Владимировна. – Владивосток, 2003. – 27 с.
11. Уголовный кодекс Республики Казахстан [Текст] / Предисловие И.И.Рогова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 464 с.
12. Уголовный кодекс Республики Таджикистан [Текст] / Предисловие А.В. Федорова. – СПб.: Юридический центр Пресс., 2001. – 408 с.

13. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики [Текст] /под ред. И.М.Рагимова. Перевод с азербайджанского Б.Э. Аббасова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 356 с.
14. Уголовный кодекс Латвийской Республики [Текст] / под ред. А.И.Лукашова, Э.А. Саркисовой. Перевод с латышского А.И.Лукашова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001.- 311 с.
15. Уголовный кодекс Республики Болгария [Текст] / под ред. А.И. Лукашова. Перевод с болгарского Д.В. Милушева, А.И. Лукашова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 296 с.
16. Пенитенциарный кодекс Эстонии [Текст] / под ред. В.В. Запечалова. Перевод с эстонского В.В. Запечалова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2006. – 260 с.
17. Толковый словарь русского языка [Текст] /под ред. Д.Н Ушакова. В 4-х т. Т. 4. – М.: Терра.,1996. – 1565 с.
18. Ярмыш Н. Н. Уголовная ответственность за доведение до самоубийства [Текст]: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ярмыш Наталья Николаевна. – Харьков., 1992. – 14 с.
19. Уголовный кодекс Франции [Текст]/ под ред. Л.В. Головкин, Н.Е. Крыловой. Перевод с французского Н.Е. Крыловой. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 648 с.
20. Собрание узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства [Текст]/ М. – 1922. – № 15., Ст. 153. – 239 с.
21. Уголовный кодекс УРСР. Комментарий [Текст]/ под ред. И.Т. Голякова. 2-ое издание. Юридическое издательство НКЮ СССР. М.,1946.- 994 с.
22. Уголовный кодекс Голландии [Текст] /под ред. Б.В. Волженкина. Перевод с английского И.В. Мироновой. – СПб.:Юридический центр Пресс.,2001. – 509 с.
23. Уголовный Кодекс Дании [Текст] / под ред. С.С. Беляева. Перевод с датского и английского С.С. Беляева и А.Н. Рычевой. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 228 с.
24. Уголовный кодекс Республики Польша [Текст] / под ред. А.И. Лукашова, Н.Ф. Кузнецовой. Перевод с польского Д.А. Барилович. – СПб. Юридический центр Пресс., 2001. – 232 с.
25. Уголовный кодекс Швеции [Текст] / под ред. Н.Ф. Кузнецовой, С.С. Беляева. Перевод С.С. Беляева. – СПб.: Юридический центр Пресс.,2001. – 304 с.
26. Информационный бюллетень Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств [Текст]: Информационный бюллетень СНГ/ – М., 1995. – № 8. – 282 с.
27. Уголовный кодекс Кыргызской республики [Текст]/ Предисловие А.П. Стуканова, П.Ю. Константинова. – СПб.: Юридический центр Пресс., 2002. – 350 с.
28. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Текст]/Предисловие Б.В. Волженкина. Обзорная статья А.В. Баркова. – СПб.: Юридический центр Пресс., 2001. – 473 с.
29. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии [Текст] / Научное редактирование Д.А.Шестакова. Предисловие Г.Г. Йешека. Перевод с немецкого Н.С. Рычковой. – СПб.: Изд-во Юридический центр Пресс, 2003. –522 с.